

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертаційне дослідження
Савінка Артема Вікторовича
«Соціально-перцептивні чинники ефективності адаптації переселенців у
новому середовищі»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 053 Психологія

Актуальність тематики дослідження. Сучасна соціально-політична ситуація в Україні зумовила різке зростання кількості вимушених переселенців, які опинилися перед необхідністю адаптації до нових життєвих обставин, соціальних норм та середовища. Процес адаптації є складним і багаторівневим, оскільки передбачає не лише зміну зовнішніх умов існування, а й перебудову внутрішніх механізмів сприйняття, інтерпретації та осмислення нової соціальної реальності. Особливу роль у цьому процесі відіграють соціально-перцептивні чинники, які визначають, як переселенець сприймає нове оточення, розпізнає наміри та поведінку інших людей, окреслює межі між «своїми» і «чужими» та формує уявлення про перспективи подальшої взаємодії. Усвідомлення та вивчення цих чинників є необхідною умовою для розробки ефективних програм психологічної підтримки переселенців, запобігання їхній маргіналізації та сприяння гармонійній інтеграції у приймаючих громадах.

Таким чином, дослідження соціально-перцептивних чинників ефективності адаптації переселенців набуває особливої наукової та практичної значущості, оскільки відповідає на виклики сучасної соціальної реальності та дозволяє формувати засади психосоціальної підтримки, що сприятиме збереженню психологічного благополуччя особистості та стабільності соціального середовища.

Ознайомлення з текстом дисертації Савінка А.В. дає можливість констатувати, що дисертаційна робота справляє позитивне враження цілісного й актуального підходу до теоретичного узагальнення та нового вирішення наукової проблеми соціально-перцептивної адаптації переселенців у новому середовищі.

Структура та зміст дисертаційної роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел.

У вступі надано обґрунтування актуальності дисертаційного дослідження, вказано на зв'язок з науковою темою кафедри соціальної психології, відповідно до якої виконувалась дисертація, визначено мету і шість завдань, об'єкт, предмет та методи дослідження, представлено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів. Вказано базу дослідження - 260 респондентів із числа внутрішньо переміщених осіб Одеської, Ізмаїльської та Саратської громад, результати апробації роботи, відомості щодо публікацій, структури і обсягу роботи. Чітке формулювання основних положень вступної частини свідчить про зрілість дослідницької стратегії та узгодженість методологічних положень, покладених у її основу.

Перший розділ присвячено обговоренню літературних даних за темою дисертації. Викладена інформація стосується проблематики дослідження та носить вичерпний характер. Проведено ґрунтовний аналіз наукових джерел щодо соціальних і психологічних проблем переселенців, ресурсного підходу до розуміння особистості в умовах вимушеного переміщення. Теоретико-методологічну основу дослідження представлено в класичному науковому варіанті - ключові загальнонаукові та суто психологічні принципи, підходи й концепції. Огляд наукової літератури засвідчує широку обізнаність дисертанта з проблемою дослідження; глибоко проаналізовано авторське розмежування та теоретичне обґрунтування конструкту «соціальна конгруентність» як інтегрального показника узгодженості внутрішнього світу особистості з нормами приймаючої спільноти.

В другому розділі викладено опис дизайну та організації дослідження. Варто відзначити ґрунтовний підхід дисертанта до вибору психодіагностичного інструментарію емпіричного дослідження - сформовано розгорнутий діагностичний комплекс із дев'яти методик, доповнений авторською методикою вивчення особливостей уявлень переселенців про інших людей.

В третьому розділі викладено результати емпіричного дослідження, а саме: за допомогою кореляційного та факторного аналізів побудовано трифакторні моделі особистості переселенців із високим та низьким рівнями адаптації. З'ясовано, що представники групи з низьким рівнем адаптації мають суперечливу Я-концепцію, схильність до захисної дезінтеграції, переважання зовнішнього

локусу контролю та підвищену конфліктність у взаємодії з соціальним оточенням. Автором було виділено та проаналізовано толерантність до культурних відмінностей, навички емпатійної комунікації та відчуття приналежності до нової спільноти як провідні соціально-перцептивні чинники адаптації. Встановлено, що ефективна адаптація значно сильніше виражена у переселенців із розвиненою соціальною конгруентністю. Представлені укладені методичні рекомендації з розвитку соціально-перцептивних чинників адаптації будуть корисними психологам та соціальним працівникам центрів допомоги внутрішньо переміщеним особам.

Прикладна цінність дисертаційного дослідження Савінка А.В. визначається використанням кореляційного та факторного методів статистичного аналізу, що забезпечило належну надійність і достовірність наведених у дисертації результатів.

Наукова новизна одержаних результатів. В роботі на підставі системного теоретико-емпіричного дослідження розкрито теоретичне осмислення психологічних механізмів включення особистості в нову систему соціальних зв'язків; визначено адаптацію переселенців як процес реконструкції ідентичності та засвоєння нових моделей соціальної поведінки через спостереження й взаємодію; виявлено та емпірично підтверджено роль соціальної конгруентності як інтегрального показника ефективності соціального функціонування переселенців; створено цілісні факторні моделі особистості переселенців з різними рівнями адаптації: з високим рівнем (особистісна сила та емоційно стабільне Я, психологічне благополуччя та соціальна зрілість, інтернальність і відповідальність за життєві події), з низьким рівнем (суперечлива Я-концепція та захисна дезінтеграція, декларативне благополуччя за умов зовнішнього контролю, напружена активність і домінантність на тлі екстернальності та недовіри до соціального середовища); виявлено та емпірично підтверджено структуру соціально-перцептивних чинників адаптації переселенців (навички емпатійної комунікації, толерантність до культурних відмінностей та відчуття приналежності до нової спільноти); розроблено авторську методику вивчення особливостей уявлень переселенців про інших людей. Поглиблено та уточнено концептуальні

засади соціально-психологічної адаптації; набули подальшого розвитку уявлення про соціальну перцепцію в умовах кризового соціального контексту.

Практичне значення результатів. Практичне значення дослідження полягає у розробці науково обґрунтованих програм психологічної підтримки та соціальної інтеграції переселенців, удосконаленні психодіагностичного інструментарію оцінювання адаптаційного потенціалу особистості. Отримані результати можуть бути використані у роботі психологів, соціальних працівників і волонтерів для надання якісної допомоги цій категорії населення. Розроблені методичні рекомендації сприятимуть зниженню рівня соціальної фрустрованості, тривожності та ізольованості переселенців, а також їхній успішній інтеграції в нове середовище. Практична значущість підтверджується довідками про впровадження результатів дослідження у навчально-методичний та науковий процес Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, Одеського державного університету внутрішніх справ, Мелітопольського державного педагогічного університету імені Б. Хмельницького та Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського.

Висновки, які робить дисертант, чітко сформульовані та переконливі. Вони синтезують основні результати дослідження, засвідчують виконання поставлених завдань та досягнення мети роботи.

Основні положення й результати дисертації відображені у 8 публікаціях автора, з яких 4 статті - у наукових фахових виданнях з психології, включених до переліку, затверджених МОН України, 4 публікації - у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Загалом позитивно оцінюючи рецензовану дисертаційну роботу Савінка А.В., вважаємо за доцільне висловити деякі побажання:

1. Досліджуючи соціально-перцептивні чинники ефективності адаптації переселенців у новому середовищі, автор застосував вибірку респондентів, які перебувають на обліку в центрах соціально-психологічної допомоги для ВПО та осіб, які постраждали від збройних конфліктів. На нашу думку, потребує

додаткового пояснення, чому дисертант обирає загальну соціальну вибірку, а не диференціює її щодо віку або гендеру.

2. Незважаючи на те, що у теоретичному розділі обґрунтовано положення про соціально-перцептивні чинники ефективності адаптації переселенців у новому середовищі, вважаємо, що все ж таки недостатньо обмежуватись проведенням аналізу за окремими компонентами досліджуваного феномену, а варто виходити на узагальнені типи адаптації переселенців у новому середовищі.

3. На наш погляд, потребує додаткового роз'яснення, чому саме толерантність переселенців розглядається як інтеграційна характеристика особистості та важливий чинник їх адаптації у новому середовищі.

Зазначені зауваження носять характер побажань і не знижують загальної позитивної оцінки наукового дослідження.

Дисертаційна робота Савінка Артема Вікторовича «Соціально-перцептивні чинники ефективності адаптації переселенців у новому середовищі» є завершеною науковою працею. За актуальністю, науковою новизною, практичним значенням одержаних результатів, обсягом проведеного дослідження та рівнем оформлення дисертаційна робота відповідає вимогам пп. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024, а її автор, Савінок Артем Вікторович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія.

Рецензент

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної психології
Одеського національного
університету імені І.І. Мечникова

*Фірма Базика Є. підтверджує
першею підписом ОАНУ імені І.І. Мечникова*

Євгенія БАЗИКА
Масі Ліло